

Marja Taussi Sjöberg, *Släkten, pengarna och Caroline Gother: en grosshandlarsläkt i Stockholm under tre generationer 1740–1836* (Stockholm: Atlantis, 2009). 216 s.

I *Släkten, pengarna och Caroline Gother* tar Marja Taussi Sjöberg sig an ett fascinerande kvinnoöde. År 1793 ansökte demoiselle Caroline Gother hos Kungl. Maj:t om att bli förklarad myndig för att själv kunna förvalta sina pengar. När hon dog drygt 40 år senare var hon fortfarande ogift och mycket förmögen. Frågan om hur en ogift kvinna kunde komma i besittning av så stor förmögenhet leder Taussi Sjöberg till att utforska Caroline Gothers bakgrund, som visar sig innehålla kopplingar till såväl frihetstidens turbulenta politik som Sveriges inblandning i den transatlantiska slavhandeln.

Caroline Gother var sprungen ur den förmögna skeppsbroadeln, hennes morfar var den välbärgade grosshandlaren Frans Bedoire och hennes far var Stockholms handelsborgmästare Engelbert Gother, som även var borgarståndets talman vid 1769 års riksdag. Det var alltså ett nätverk av välbärgade och framstående släkter som omgav Caroline Gother, flera av Carolines morbröder blev dessutom adlade. Men Engelbert Gother var inte lika framgångsrik som sina svågrar. Hans affärer gick dåligt under mössornas räfst på 1760-talet och hans politiska arbete belönades inte heller med ett adelskap. När han dog var han i princip utblottad. Trots detta led familjen ingen stor nöd; det sörjde släkten för. Carolines systrar gjorde dessutom mycket fördelaktiga giftermål. Själv valde Caroline att inte gifta sig, trots att hon inte verkar ha saknat uppvaktande kavaljerer.

Bokens titel är således välvald; pengar hade onekligen en central plats i den ekonomiskt turbulenta tid som skildras. Förmögenheter skapades och försvann och pengar vandrade genom äktenskap och arv för att slutligen hamna hos Caroline Gother, som vi främst får lära känna genom hennes efterlämnade kassa-

böcker; brevmaterialet är tyvärr tunnare. Hon var välutbildad och uppenbarligen road av bokföring eftersom hon förde sina kassaböcker så minutiöst. Med hjälp av dem ger Taussi Sjöberg oss en fascinerande inblick i vardagslivet för en besutten individ. Ur kassaböckerna går det till exempel att utläsa att Caroline Gother och hennes fosterdotter var lite väl begivna på bakelser och sötsaker – med höga tandläkarräkningar för fosterdottern som följd. Kassaböckerna och testamentena som utgör det huvudsakliga källmaterialet erbjuder också fantasieggande glimtar av Stockholm kring sekelskiftet 1800. Varför testamenterade Caroline Gothers syster Johanna pengar till ”negressen Johanna som var gift med husaren Borgström”? Vem var ”negressen Johanna” och hur hade hon hamnat i Stockholm? Fanns det ett samband med Johanna Gothers man Lars Reimers, som var direktör för Västindiska kompaniet?

Det är framförallt genom strategiskt ingångna äktenskap som släkten bevarar och utvidgar makt och rikedomar. Taussi Sjöberg kartlägger den förmögna grosshandlarsläktens äktenskapsmönster och visar strategiska mönster. Men det är också här boken har en svaghet. Bristen på källor som brev och dagböcker gör att vi inte kommer människorna in på livet, och äktenskapen framstår som de vore enkom manliga strategier för att vinna makt och rikedom; kvinnorna reduceras till förmedlare av dem båda. Trots att äktenskapens betydelse för släkten betonas, förs ingen diskussion kring varför bröderna Bedoire avstod från att gifta sig. Det sena 1700-talet brukar ofta framhållas som den tid när kärleken fick ett ökat inflytande i valet av äktenskapspartner, och även om de flesta fortsatt tvingades ta hänsyn till annat än enbart kärlek vid giftermål, hade det varit intressant med en reflektion kring denna omvälvande mentalitetsförändring, särskilt som det är just den bildade, förmögna och snabbt växande medelklassen som anses ha drivit den. Nu cementeras uppfattningen att äktenskapet

mest sågs som en pragmatisk strategi, att förmögenhet och nätverk var viktigare än individernas önskemål.

Sjuttonhundratalets eliter och sociala mobilitet är långt ifrån färdigutforskat, och mycket av den litteratur som finns att tillgå på området är tämligen ålderstigen. Tyvärr verkar inte alla verk ha kommit med i referenslistan, till exempel saknas Karin Ågrens *Köpmannen i Stockholm: grosshandlares sociala och ekonomiska strategier under 1700-talet* (2007). Språket är lättillgängligt och boken är illustrerad med porträtt av släktingar till Caroline Gother – det enda porträtt som finns av henne är den vackra teckning som pryder omslaget.

Marja Taussi Sjöberg har med *Släkten, pengarna och Caroline Gother* lämnat ett underhållande och intressant bidrag till kunskapen om kvinnors villkor på 1700-talet.

Brita Planck

Charlotta Wolff, *Noble Conceptions of Politics in Eighteenth-Century Sweden (ca 1740–1790)* (Helsinki: Finnish Literature Society, 2008). 136 s.

Charlotta Wolff disputerade för några år sedan på en avhandling om den svenska 1700-talselitens franska kulturella och mentala förbindelser. Det föreliggande arbetet handlar om samma elits "politiska identitet", vilket kan låta som social- eller kulturhistoriskt anstruken studie, men det är väsentligen en begrepps- och språkbrukshistoriskt anlagd undersökning. Wolff ansluter därmed till den livaktiga begreppshistoriska forskningen i Finland. Koselleck skyntar i bakgrunden som teoretisk inspiratör, men mer framskjuten är John Greville Agard Pococks berömda tes om the *Machiavelian moment*, den romerska republikens gemenskap av fria medborgare och som blomstrade så länge den bars upp av medborgardydgd men

till slut korrumpades och övergick i principatets ofria styre. Wolff vill pröva hur långt den pocockska modellen har bäring på det svenska exemplet. Den bortre tidsgränsen är 1740. Den tidiga frihetstiden är mindre intressant ur författarens synpunkt. Det är först i slutet av 40-talet som frihetstiden namnger sig själv och det republikanska momentet blir tydligt, menar hon. Undersökningen stannar 1790. Kulmen på undersökningen blir en intressant analys av Anjala-förbundets efterlämnade dokument. Däremot har författaren avstått från det sannolikt vidlyftiga företaget att spåra inflytandet från franska revolutionen på det svenska politiska tänkandet i samband med mordet på Gustav III.

Det är en stor förtjänst i undersökningen att betydelsen av det romerska politiska exemplet uppmärksammas. Det är förvisso inte den enda inspirationskällan till adelsopposition mot kungamakten, men det har inte uppmärksamats förut för svenskt vidkommande. Roms övergång från kungadöme till republik och sedan från republik till principat eller kejsardöme var en fundamental berättelse i den tidigmoderna politiska diskursen, tolkad i monarkisk eller republikansk riktning alltefter behov. På 1700-talet tog den republikanska tolkningen över, där frihet, dygd och patriotism var honnörsord, och Wolff kan ge åtskilliga exempel på hur detta republikanska paradigm var levande i den svenska eliten. Den romerska dimensionen blir också en del av hennes ambition att påpeka det internationella och kosmopolitiska draget i adels politiska identitet på den inhemska traditionens bekostnad.

När det gäller förekomsten av ett machiavellianskt moment i det svenska sammanhanget konstaterar författaren att det knappast föresvävade adeln att alla landets invånare skulle vara jämlika medborgare såsom Pococks modell föreskriver, på sin höjd bara riksdagens ledamöter och egentligen nog bara det egna ståndets medlemmar. Det är inte att undra på; i adels själva *raison d'être* som feodalt stånd